

یادداشت

هماهنگی خطرناک

کوروش احمدی

تحلیلگر مسائل بین الملل

در روزهای گذشته حمایت دوباره روسیه از مواضع امارات درباره سه جزیره ایرانی مجدداً موجب جلب توجه به مسائل بنیادی سیاست خارجی کشور شده است. در بیانیه‌ای که در پی ششمین نشست «مجمع همکاری روسی-عربی» در ۲۰ دسامبر گذشته در مراکش صادر شد، درباره سه جزیره ایرانی بر «حل منازعه از طریق راه‌ها و ابتکارات مسالمت‌آمیز از طریق مذاکرات دوجانبه یا ارجاع به دیوان بین‌المللی دادگستری مطابق حقوق بین‌الملل و منشور ملل متحد» تأکید شد. روسیه قبلاً همین موضع امارات و کشورهای عربی‌رادر بیانیه مشترک نشست روسیه و شورای همکاری خلیج فارس در مسکو در ۱۲ جولای ۲۰۲۳ تأیید کرده بود. قبل از آن در ۱۰ دسامبر ۲۰۲۳ رهبر چین نیز در بیانیه مشترکی با سران شورای همکاری خلیج فارس در ریاض از موضع امارات درباره سه جزیره ایرانی حمایت کرده بود. اقدام مجدد روسیه به حمایت از مواضع طرف عربی در شرایطی انجام شده است که ایران در واکنش به نخستین اقدام آن کشور در سطح رسمی با احضار سفیر روسیه در تهران و نیز به نحوی گسترده در سطوح رسانه‌ای و مردمی اعتراض خود را منعکس کرده بود. تکرار اقدام روسیه نشان می‌دهد که این کشور درباره اعتراضات گسترده ایرانیان بی‌توجه بوده و بعید است در شرایط کنونی تغییری در مواضع خود بدهد. احتمالاً موضع ملایم ایران در قبال اقدام چین راه را برای اقدام مشابهی از طرف روسیه باز کرد. متعاقباً اگرچه مقامات ایرانی با احضار سفیر روسیه در تهران به اقدام روسیه اعتراض کردند؛ اما در عرف بین‌المللی واکنشی در این حد نیز در قبال کشوری که متعرض تمامیت ارضی کشوری دیگر شده باشد، کافی محسوب نمی‌شود. در نتیجه، مواضع چین و روسیه که رسماً دوستان ایران قلمداد می‌شوند، به دیگر کشورها نیز سرایت کرد. زاپن در پنجم سپتامبر ۲۰۲۳ در بیانیه مشترک نشست وزرای امور خارجه ژاپن و اعضای اتحادیه عرب در قاهره از مواضع امارات درباره سه جزیره ایرانی حمایت کرد. بعد از آن نهائیان آمریکا نیز در ۱۸ سپتامبر ۲۰۲۳ به این همنوایی پیوست و در بیانیه مشترک وزرای امور خارجه آمریکا و شورای همکاری از «دعوت امارات متحده عربی برای حل مسالمت‌آمیز اختلاف بر سر سه جزیره تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی از طریق مذاکرات دوجانبه یا ارجاع به دیوان بین‌المللی دادگستری، مطابق قواعد حقوق بین‌الملل از جمله منشور ملل متحد» حمایت شد. این حمایت آمریکا از موضع امارات و درج آن برای اولین بار در یک بیانیه مشترک در تقابل با سیاست عمومی آمریکا دایر بر دخالت نکردن در اختلافات ارضی و مرزی کشورها بود. این در حالی بود که در بیانیه‌های مشترک وزرای امور خارجه آمریکا و شورای هماهنگی مورخ هفتم ژوئن ۲۰۲۳ و بیانیه مشترک بایدن با سران شورای همکاری در ۱۶ جولای ۲۰۲۲ تعرضی درباره سه جزیره ایرانی نشده بود. اینکه آمریکا و روسیه نهایتاً با موضع امارات همراه شدند، یک تحول مهم و تاریخی است. آمریکا همراه با انگلیس در ۱۹۷۱ به طور غیررسمی از اعاده حاکمیت ایران بر سه جزیره حمایت می‌کرد. در جریان تنش‌های دوره‌ای بین ایران و آمریکا، واکنشنگ به خودداری از موضع‌گیری در این زمینه ادامه داده بود. روسیه شوروی نیز در ۱۹۷۱ و با وجود آنکه متحدان آن کشور (عراق، لیبی، یمن جنوبی و الجزایر) علیه اعاده حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه به شورای امنیت شکایت کرده بود، کاملاً در این زمینه ساکت ماند. تاکنون در بین قدرت‌های جهانی تنها قدرت‌های اروپایی در سطح ملی با مواضع امارات همراهی نکرده‌اند. البته در نشست‌های شورای همکاری و اتحادیه اروپا که خروجی آن یک «بیانیه دو رئیس» است؛ از جمله در نشست ۲۲ فوریه ۲۰۲۲ به مسئله جزایر و حمایت از موضع امارات در این زمینه اشاره و در آن با لحنی ملایم‌تر از بیانیه روسیه و شورای همکاری از موضع امارات حمایت شده است؛ اما تاکنون کشورهای مهم اروپایی موضعی در این زمینه در سطح ملی نداشته‌اند. چنانچه روند همنوایی با موضع امارات درباره جزایر ادامه یابد، دیر یا زود کشورهای اروپایی نیز در سطح ملی به این روند خواهند پیوست. به این ترتیب تاکنون هر پنج عضو دائمی شورای امنیت (چین، روسیه و آمریکا در قالب مواضع ملی و انگلیس و فرانسه در قالب موضع اروپایی) یک سابقه حقوقی ایجاد کرده‌اند که می‌تواند موجب تشویق دشمنان تمامیت ارضی ایران شود و در نهاد‌های چندجانبه بین‌المللی محل رجوع و مورد استناد قرار گیرد؛ درحالی‌که حاکمیت و مالکیت تاریخی ایران بر جزایر سه‌گانه محرز است. روشن است که هیچ کشوری قضاوت درباره بخشی از قلمرو خود را به یک نهاد فراملی واگذار نمی‌کند. ارجاع موضوع به دیوان دادگستری بین‌المللی نیز بدون رضایت کشورهای ذی‌ربط ممکن نیست و ایران نیز صاحب‌اجباری دیوان را نپذیرفته است. با این حال اگر اراده‌ای سیاسی شکل گرفته باشد، همیشه راه‌هایی برای ایجاد مشکل و تضعیف موقعیت کشورها در سطح بین‌المللی یافت می‌شود؛ به‌ویژه در صورتی‌که کشوری در جامعه بین‌المللی تنها مانده باشد. اقدامی که دشمنان تمامیت ارضی ایران همیشه مدنظر داشته‌اند، اقدام از طریق فصل ششم منشور ملل متحد به‌ویژه مواد ۳۳ و ۳۶ آن با هدف نهایی واداشتن شورای امنیت به ارائه توصیه به طرفین برای ارجاع اختلاف به دیوان بین‌المللی دادگستری است. صرف‌شکل‌گیری چنین وضعیتی انجام کارهایی اساسی برای خروج از شرایط کنونی را ایجاب می‌کند.

علیرضا بیگی در گفت و گو با «آرمان ملی»:

ماجرای شاسی بلندها

ارتباطی به دولت روحانی نداشت

باید مشخص شود بین استیضاح فاطمی امین

و شاسی بلندها چه ارتباطی وجود داشت

بدون اجازه هیأت رئیسه، گریه از در مجلس عبور

نمی‌کند اما شاسی بلند عبور کرد

قرارداد نانوشته ای

بین دولت و اکثریت

مجلس وجود داشت

سال ۱۴۰۰ و دولت آقای روحانی بازمی‌گردد و ارتباطی به دولت آقای رئیسی ندارد. بررسی‌های ما نشان داد که شرکتی که ارکان اصلی آن دو دختر چوپان از کوه‌دشت لرستان هستند شرکتی را با سرمایه ۱۰۰ هزار تومانی به ثبت رسانده اند. نکته مهم این بود که این شرکت توانسته بود با یک شرکت معتبر به نام بهمن موتور قراردادی برای خرید ۳۰ خودروی شاسی بلند به امضا برساند. تاریخ انعقاد این قرارداد متعلق به مرداد ۱۴۰۰ یعنی پایان دولت آقای روحانی است. با این وجود در این مقطع زمانی هیچ اتفاقی رخ نداده تا زمانی که موضوع استیضاح وزیر صمت در مجلس مطرح شده است. «بخش‌هایی از این گفت و گو مفصل را در ادامه می‌خوانید.

شده که بنده باید متحمل شوم. از سوی دیگر من به واسطه این اقدام برای حضور در انتخابات مجلس آینده رد صلاحیت شده‌ام. در این زمینه آقای ذوالنوری نایب رئیس مجلس نیز در یک مصاحبه تلویزیونی عنوان کردند رئیس مجلس در یک روز تعطیل که از مجلس بازدید می‌کردند به صورت اتفاقی به پارکینگ طبقه دوم مجلس رفتند و آگهی را مشاهده کردند که کسانی که متقاضی شاسی بلند هستند برای گرفتن آن مراجعه کنند.

آیا فاطمی امین به واسطه اهدای شاسی بلندها به برخی نمایندگان در بار نخست استیضاح نشد؟

من به عنوان نماینده مجلس برای اولین بار همین موضوع را مطرح کردم که این دو موضوع چه ارتباطی به هم دارند. استیضاح فاطمی امین در ۲۹ خرداد ۱۴۰۱ اعلام وصول شد که در همان زمان اطلاعیه‌های خودروهای شاسی بلند به برخی نمایندگان توسط معاون مجلس و مدیرعامل بهمن خودرو داده شده است. در هفتم تیر ماه ۱۴۰۱ این استیضاح به تاریخ دیگری موکول شده است.

چرا چنین اتفاقی رخ داد؟

رئیس مجلس در این زمان اعلام کرد که نمایندگان به وزیر صمت یک فرصت بدهند که در راستای خواسته‌های نمایندگان تلاش کند و آنها را محقق کند. از سوی دیگر قرار است وزارت صمت تفکیک شود و وزارتخانه جدیدی به نام وزارت بازگانی تأسیس شود و به همین دلیل بهتر است آقای رئیس‌جمهور فرصت داشته باشد دو وزیر برای این وزارتخانه معرفی کند. البته استدلال رئیس مجلس در این زمینه قابل قبول نیست. دلیل آن نیز این است که در آن زمان هنوز اتفاقی برای جدا شدن وزارتخانه‌ها رخ نداده بود و این موضوع تنها در حد کمانه زنی بود. در نهایت تصمیم گرفته شد یک فرصت دو ماهه به وزیر صمت داده شود و به همین دلیل استیضاح منتفی شد و به پایان ۱۴۰۱ رسید که در نهایت نیز استیضاح موفق نبود. البته در این مدت لابی‌گری‌هایی نیز صورت گرفت که به هر حال در همه استیضاح‌ها وجود دارد.

آیا اهدای شاسی بلندها مانع استیضاح وزیر صمت شد؟

این سوالی است که من از هیأت رئیسه مجلس پرسیدم که هیأت رئیسه باید پاسخ آن را به صورت شفاف بیان کند. افکار عمومی جامعه نیز به دنبال پاسخ دقیق و روشن به این موضوع است که چه ارتباطی بین این دو ماجرا وجود داشته است. ما زمانی که خدمت مقام معظم رهبری رسیدم نیز ایشان تاکید داشتند که دستگاه‌های اطلاعاتی باید به این موضوع ورود می‌کردند و نتیجه را به صورت شفاف در اختیار مردم قرار می‌دادند. به هر حال گزارش این موضوع خدمت ایشان رسیده بود و ایشان به همین دلیل عنوان کردند دستگاه‌های اطلاعاتی باید این موضوع را برای مردم شفاف کنند. نکته مهم در این زمینه این است که چرا باید رسیدگی به موضوع مهمی مانند این موضوع حدود هفت یا هشت ماه طول کشیده باشد و هنوز نیز ابعاد آن برای مردم مشخص نشده باشد. سخنگوی کمیسیون اصل نود درباره این ماجرا عنوان می‌کند که بقیه گرفته‌اند و نمایندگان نیز در کنار آن گرفته‌اند و در نهایت نیز تلاش کرده شرکت خودروساز را مبرا کند که این شرکت تولیدات خود را فروخته و اقدامی خلاف قانون انجام نداده است. البته سود چندانی هم در این ماجرا وجود نداشته اما هر چند اندک نیز بوده رانت به شمار می‌رفته است. هنگامی که خبرنگاری از ایشان سوال می‌کند که نتیجه تحقیقات شما در این زمینه قابلیت این را دارد که برای افکار عمومی جامعه قرائت شود نیز ایشان مخالفت می‌کنند و پاسخ منفی می‌دهند.

در نهایت چه شد که استیضاح فاطمی امین به نتیجه رسید؟

در دولت هنگامی که یک وزیر در معرض استیضاح قرار می‌گرفت و دولت احساس می‌کرد استیضاح رأی می‌آورد به وزیر اعلام کردن استفا دهد تا فرد دیگری به مجلس معرفی شود و کار به صحن علنی نیز کشیده نشود. این وضعیت درباره مرحوم رستم قاسمی، عبدالملکی، نوری و ساداتی نژاد نیز وجود داشت.

اگر اذن هیأت رئیسه مجلس نباشد

گره نیز نمی‌تواند از در مجلس عبور کند ما مشاهده کردیم که تعدادی

ماشین شاسی بلند وارد محوطه

مجلس شد و در پارکینگ و حیاط

مجلس قرار گرفت. پس از افشای این

ماجرای جنجال‌های زیادی برپا شد و

از جاهای مختلف موضوعی مبنی بر

انکار این قضیه گرفته شد. کمیسیون

اصل نود، حر است مجلس و سخنگوی

هیأت رئیسه مجلس این قضیه را انکار

کردند و عنوان می‌کردند که چنین

مسئله‌ای وجود ندارد. برای من جالب

بود که سخنگوی کمیسیون اصل نود

مجلس تنها پس از ۱۲ ساعت که از

طرح این موضوع می‌گذشت عنوان

کردند که اصل این ماجرا دروغ است

و واقعیت ندارد

این مسئله نشانه ارتباط مجلس و شرکت بهمن موتور است. برخلاف مصاحبه‌ای که آقای خضریان، سخنگوی کمیسیون اصل نود داشتند که عنوان کردند شرکت مرتکب کار خطایی نشده است. این در حالی است که مشخص نیست شرکت بهمن موتور بر چه اساسی با این دو دختر چوپان قرارداد امضا کرده است.

امروز مردم به دنبال معرفی دستان پشت پرده‌ای است که در پوشش دو دختر چوپان خودروهای شاسی بلند را وارد مجلس کرده‌است. در این زمینه چه دیدگاهی دارید؟

من به عنوان یک نماینده که دارای دسترسی‌هایی بوده‌ام موفق شده‌ام این اطلاعات را به دست بیاورم. واقعیت این است که میزان و توانایی دسترسی من در همین حدی بوده که جلو رفته‌ام. این در حالی است که نتیجه پیگیری‌های بنده در این زمینه نیز به محکومیت یک سال زندان منجر

من به عنوان یک نماینده که دارای

دسترسی‌هایی بوده‌ام موفق شده‌ام

این اطلاعات را به دست بیاورم.

واقعیت این است که میزان و توانایی

دسترسی من در همین حدی بوده

که جلو رفته‌ام. این در حالی است

که نتیجه پیگیری‌های بنده در این

زمینه نیز به محکومیت یک سال

زندان منجر شده که بنده باید متحمل

شوم. از سوی دیگر من به واسطه

این اقدام برای حضور در انتخابات

مجلس آینده رد صلاحیت شده‌ام.

در این زمینه آقای ذوالنوری نایب

رئیس مجلس نیز در یک مصاحبه

تلویزیونی عنوان کردند رئیس

مجلس در یک روز تعطیل که از مجلس

بازدید می‌کردند به صورت اتفاقی

به پارکینگ طبقه دوم مجلس رفتند

و آگهی را مشاهده کردند که کسانی

که متقاضی شاسی بلند هستند برای

گرفتن آن مراجعه کنند

نگره

تأثیر بحران غزه بر چشم‌انداز اقتصادی منطقه

امسال سالی پرتلاطم و پرحادثه برای خاورمیانه بوده که با تغییرات ژئوپلیتیکی، تشدید درگیری‌ها و فجایع غم‌انگیز مشخص شده است. همان‌طور که ما به رویدادهای پر فراز و نشیب سال ۲۰۲۳ فکری می‌کنیم بسیار مهم است که در نظر بگیریم سال آینده چه اتفاقی برای خاورمیانه رخ خواهد داد. در طول سال گذشته تحولات سیاسی عمده به ویژه توافق عربستان سعودی و ایران و عادی سازی رابطه با سوریه توسط اسد این تصور را ایجاد کرد که ظرفیت بالقوه تغییر شکل منطقه از طریق کاهش تنش‌ها و فرصت‌هایی برای حل و فصل درگیری‌های طولانی مدت وجود داشته باشد. با این وجود، سال ۲۰۲۳ میلادی نیز با آغاز جنگ در سودان در ماه آوریل و حملات وحشیانه اسرائیل علیه غزه از ماه اکتبر شاهد تشدید درگیری بود. هیچ یک از این رویدادهای مهم به طور خاص قابل پیش‌بینی نبودند. با این وجود، آن رخدادها لحظات تعیین‌کننده‌ای در منطقه در سال ۲۰۲۳ بوده‌اند. به رغم غیرقابل پیش‌بینی بودن رویدادهاروندهای کلیدی خاصی ظاهر شده‌اند که احتمالاً با حرکت به سوی سال ۲۰۲۴ خاورمیانه را به طور قابل توجهی شکل خواهند داد.

غزه بر تحولات مسلط خواهد بود

نخست آن که جنگ مخرب اسرائیل در نوار غزه تا اوایل سال ۲۰۲۴ خاورمیانه را تحت تأثیر قرار خواهد داد. مشاور امنیت ملی اسرائیل هفته گذشته افشا کرد که این عملیات می‌تواند برای ماه‌های متعددی ادامه یابد درگیری طولانی و نامتقارن که باعث نابودی بیش‌تر نوار غزه خواهد شد. حتی اگر قرار باشد به زودی یک آتش بس بلندمدت رخ دهد مسائل اساسی پیرامون غزه از جمله امنیت و حکمرانی حل نشده باقی می‌ماند و بر بحث‌های منطقه‌ای مسلط خواهد بود. به طور خاص این موضوع که چه کسی مسئولیت بازسازی غزه را برعهده دارد در بحث‌های سیاسی مطرح خواهد شد. زیرا کشورهای عربی و کشورهای کمک‌کننده غربی که پیش‌تر بازسازی پس از چندین دور تخریب را تأمین مالی کرده‌اند، به ناچار با یک دوگانگی بزرگ در انجام مجدد این کار مواجه خواهند شد. پیامدهای این کارزار فراتر از پیامدهای ژئوپلیتیک فوری است. همان‌طور که در مجمع ۲۰۲۳ و دو تأکید شد اقدامات اسرائیل که به مجازات دسته جمعی و جنایت علیه بشریت تبدیل می‌شود موجب ازخشم‌رادر میان جوانان در سراسر خاورمیانه و فراتر از آن برانگیخته است. این احساس صرافیک و کنش زودگذر نیست بلکه انتظار می‌رود که برای سال‌ها طنین انداز شود و بر چشم‌انداز سیاسی-اجتماعی منطقه تأثیر بگذارد. چه در سال ۲۰۲۴ و چه در سال‌های آینده این خط گسل جمعیتی و سیاسی در نهایت به فروپاشی معاهدات صلح بین اسرائیل و کشورهای مختلف عربی مانند مصر و اردن دامن خواهد زد.

تغییر چشم‌انداز ژئوپلیتیک

نکته دوم آن که نقش سازمان ملل متحد در خاورمیانه به‌ویژه در سال ۲۰۲۳ میلادی با شکست‌های قابل توجهی همراه بوده و کارایی آن در منطقه مورد تردید قرار گرفت. ناتوانی سازمان ملل در ارائه پاسخی موثر به بحران انسانی پس از زلزله در شمال غرب سوریه و انفجار آن در جریان لشکرکشی گسترده اسرائیل به نوار غزه این کاستی‌ها را برجسته ساخت. این رویدادها نه تنها بر سهایی‌رادر مورد ظرفیت سازمان ملل برای مدیریت درگیری‌های منطقه‌ای بلکه ارتباط آن با چشم‌انداز ژئوپلیتیکی در حال تغییر را مطرح کرد. در پاسخ به این چالش‌ها سال ۲۰۲۴ ممکن است شاهد اولین گام‌های آزمایشی به سمت همکاری منطقه‌ای در پیشگیری از مناسبات و بازسازی پس از جنگ باشد. بازنظر سازوکارهای حکمرانی جهانی کشورهای خاورمیانه به طور فزاینده‌ای نیاز به راه‌حل‌های ریشه‌دار منطقه‌ای را تشخص می‌دهند. این تغییر با این بین رفتن تدریجی تنش‌های منطقه‌ای منطقه‌ای می‌شود و امکان ظهور رویکردهای مشترک و هماهنگ منطقه‌ای را فراهم می‌کند که مبتنی بر آشنایی فرهنگی و نزدیکی جغرافیایی است. بنابراین، یک جایگزین کارآمد برای مداخلات خارجی ارائه می‌کند. با این وجود، راه‌حل‌های منطقه‌ای باید برجالت‌های و آگاهی‌های سیاسی و رقابت‌های تاریخی که نیازمند بسترهای جدید برای گفت‌وگو و همکاری منظم است، غلبه کند.

تأثیرات تأثیر جنگ

نکته سوم آن که چشم‌انداز اقتصادی در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال ۲۰۲۴ به شدت تحت تأثیر بحران غزه قرار خواهد گرفت. صندوق بین‌المللی پول پیش‌از این چشم‌انداز اقتصادی ۲۰۲۴ را خراب‌ترین منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا کاهش داده و به این موضوع اشاره کرده که منازعه اخیر تأثیرات قابل توجهی بر تجارت، اعتماد سرمایه‌گذاری و گردشگری دارد. این رکود اقتصادی به‌ویژه در کشورهای متأثر از درگیری و بحران مانند یمن، سوریه و سودان که نه تنها برای حل و فصل درگیری‌های جاری در تلاش هستند بلکه با تورم افسارگسیخته و اختلالات زنجیره تأمین نیز دست و پنجه نرم می‌کنند شدید است. این چالش‌ها باعث تشدید شکاف اقتصادی در منطقه می‌شوند و این کشورها به طور بالقوه در تلاش گسترده‌تر برای تنوع و ثبات اقتصادی عقب می‌مانند. در چنین بستر کشورهای مانند عربستان سعودی، قطر و امارات متحده عربی با تمرکز بر بخش‌هایی مانند فناوری، ورزش، گردشگری و انرژی‌های تجدیدپذیر گام‌های قابل توجهی برای دور شدن از وابستگی به نفت برداشته‌اند.